

Верховний
Суд

Відсутність згоди другого з подружжя: нові підходи до недійсності правочинів

Питання для обговорення:

1. Вимоги до правочинів щодо розпорядження спільним майном подружжя.
2. Форма згоди співвласника на відчуження майна.
3. Оспорювання договору про відчуження спільного майна без згоди одного із співвласників.
4. Оспорення договору чи стягнення грошової компенсації?

Стаття 63 СК України

Здійснення подружжям права спільної сумісної власності

Дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпорядження майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними.

Стаття 64 СК України

Право подружжя на укладення договорів між собою

Дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності подружжя може бути укладений без виділу цієї частки.

Стаття 65 СК України

Право подружжя на розпоряджання майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя

1. Дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою.
2. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового (дрібним побутовим є такий правочин, який задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість).
3. Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена.
4. Договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Постанова ВП ВС у справі № 372/504/17 від 21 листопада 2018 року

Оскільки договір іпотеки укладений між ОСОБА_5 та ОСОБА_7 без нотаріально посвідченої згоди ОСОБА_3, яка є співвласником предмета іпотеки в силу вимог статті 60 СК України і така обставина не спростована, то оскаржуваний договір відповідно до вимог статей 203, 205, 215 ЦК України підлягає визнанню судом недійсним.

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків Верховного Суду України щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у раніше прийнятих постановах у справі № 6-1622цс15, у справі №6-1912цс15 та у справі № 6-533цс16, і вважає, що відсутність нотаріально посвідченої згоди іншого зі співвласників (другого з подружжя) на укладення договору іпотеки позбавляє співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень на укладення договору про розпорядження спільним майном. Укладення такого договору свідчить про порушення його форми і відповідно до частини четвертої статті 369, статті 215 ЦК України надає іншому зі співвласників (другому з подружжя) право оскаржити договір з підстав його недійсності. При цьому закон не пов'язує наявність чи відсутність згоди усіх співвласників на укладення договору ні з добросовісністю того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, ні третьої особи - контрагента за таким договором і не ставить питання оскарження договору в залежність від добросовісності сторін договору.

Постанова ОП КЦС у справі № 430/1281/14-ц від 15 червня 2020 року

➔ Відповідно до частини четвертої статті 369 ЦК України правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним із співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень.

➔ Розірвання шлюбу не тягне за собою зміну правового статусу майна подружжя. Таке майно залишається їх спільною сумісною власністю. Тобто лише після вирішення питання про поділ майна, яке є спільною сумісною власністю, виділення конкретних часток кожному зі співвласників, таке майно набуває статусу спільної часткової власності чи особистої приватної власності.

➔ Відчуження спільного майна відбувається за згодою співвласників, а відчуження частки – лише за її наявності (після зміни правового режиму спільного майна подружжя зі спільної сумісної на спільну часткову). В такому разі співвласник вправі самотійно розпорядитися своєю часткою, але з додержанням вимог статті 362 ЦК України про переважно право купівлі частки (якщо відчуження частки відбувається на підставі договору купівлі-продажу).

➔ Якщо об'єкт належить на праві спільної сумісної власності кільком особам, то право власності кожного із співвласників у спільній сумісній власності поширюється на весь об'єкт, відтак передати у власність можна лише об'єкт в цілому. Договір дарування спільного сумісного майна подружжя, укладений без згоди іншого з подружжя, є недійсним в цілому.

Постанова ВС у справі № 404/5776/16 від 29 жовтня 2020 року (визнано договір недійсним)

Оскільки нотаріально посвідчена згода недієздатного чоловіка на продаж дружиною часток у праві спільної сумісної власності на майно, на підставі частини першої статті 226 ЦК України, є нікчемною, а орган опіки та піклування не надав своєї згоди на укладення оспорюваних договорів купівлі-продажу часток у спільному майні подружжя, то дружина діяла без згоди другого з подружжя (співвласника), а отже не мала необхідних повноважень на розпорядження спільним майном та укладення цих договорів.

Постанова ВС у справі № 640/2800/18 від 08 липня 2020 року (відмовлено у визнанні договору недійсним)

На час звернення позивача до суду з позовом у цій справі (22 лютого 2018 року) спірний автомобіль вже не був об'єктом спільної сумісної власності подружжя, оскільки рішенням апеляційного суду від 22 листопада 2017 року в порядку поділу майна подружжя з відповідача на користь позивача стягнуто 104 500 грн компенсації 1/2 частин вартості автомобіля. Вказане судове рішення в цій частині залишено без змін постановою Верховного Суду від 01 квітня 2020 року.

Таким чином, на час звернення до суду з позовом є безпідставним посилення позивача на те, що порушено його права власника на спільне сумісне майно подружжя.

Постанова ВС у справі № 504/2392/16 від 27 жовтня 2020 року (відмовлено у визнанні договору недійсним)

Під час укладання договору іпотеки позивач надав свою нотаріально засвідчену згоду на передачу в іпотеку його дружиною нерухомого майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, зокрема й земельної ділянки, про що зазначено в договорі іпотеки. Не включення до предмета іпотеки земельної ділянки було лише питанням часу, яке залежало від отримання дружиною позивача правовстановлюючих документів. Ця умова зазначена в іпотечному договорі, зі змістом якого позивач за зустрічним позовом був ознайомлений.

(Доповнення до договору іпотеки)

Постанова ВС у справі № 493/38/18 від 09 грудня 2020 року (визнано недійсними електронні торги)

✔ Відповідно до статті 379 ЦПК України в редакції, чинній на час проведення електронних торгів з продажу спірної квартири, питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, вирішувалося судом за поданням державного виконавця, приватного виконавця. Суд у десятиденний строк розглядає це питання у судовому засіданні з повідомленням сторін та заінтересованих осіб.

✔ Згідно із статтею 73 СК України за зобов'язаннями одного з подружжя стягнення може бути накладено лише на його особисте майно і на частку у праві спільної сумісної власності подружжя, яка виділена йому в натурі. Стягнення може бути накладено на майно, яке є спільною сумісною власністю подружжя, якщо судом встановлено, що договір був укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї і те, що було одержане за договором, використано на її потреби.

✔ Врахувавши встановлений судами факт перебування спірної квартири на момент її продажу у спільній сумісній власності, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що реалізація на прилюдних торгах нерухомого майна, що належало подружжю на праві спільної сумісної власності, порушує права та законні інтереси позивача як власника спірної квартири на володіння, користування та розпорядження нею.

Постанова ВС у справі № 461/3675/17 від 27 січня 2021 року (визнано недійсним договір)

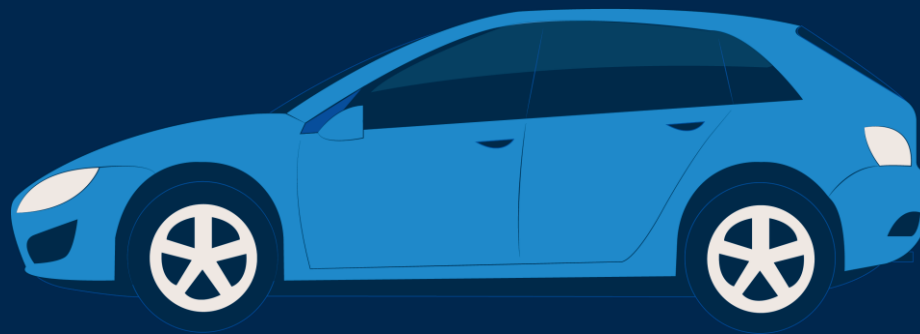
Таким чином, установивши, що позивач не знала про укладення договору іпотеки і додаткових договорів до нього, не надавала згоду на їх укладення, підписи на заявах-згодах на укладення договору іпотеки та додаткових угод до нього були підроблені, що підтверджується (та не спростовано) висновком експерта від 23 березня 2017 року, суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про визнання недійсним договору іпотеки, а також укладених договорів про внесення змін та доповнень до договору іпотеки, як таких, що не відповідають вимогам статей 203, 215 ЦК України, та правильно врахував, що укладення оспорюваного договору призвело до порушення та звуження обсягу прав позивача.

Постанова ВС у справі № 363/3994/16 від 04 лютого 2020 року (визнано недійсним договір)

Не можуть бути підставою для скасування постанови апеляційного суду в оскаржуваній частині доводи касаційної скарги, що позивач не була позбавлена можливості стягнути з відповідача відповідну компенсацію за відчуження не в інтересах сім'ї майна, тому заявлені у цій справі вимоги не підлягають задоволенню, так як відсутність нотаріально посвідченої згоди іншого зі співвласників (другого з подружжя) на укладення договору іпотеки позбавляє співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень на укладення договору про розпорядження спільним майном. Укладення такого договору свідчить про порушення його форми і відповідно до частини четвертої статті 369, статті 215 ЦК України надає іншому зі співвласників (другому з подружжя) право оскаржити договір з підстав його недійсності.

Постанова ВС у справі № 158/2229/16-ц від 30 січня 2019 року

Норми ч. 3 ст. 65 СК України передбачають надання згоди іншого з подружжя на відчуження цінної речі у письмовому вигляді, тому наявність такої згоди може бути доведене лише письмовими доказами.

Присудження грошової компенсації за частку у спільному сумісному майні подружжя

4. Присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених Цивільним кодексом України.

5. Присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду.

Постанова ВС у справі 299/2587/15

За системним тлумаченням частин четвертої та п'ятої статті 71 СК України згоду на отримання компенсації за частину майна при його поділі повинен надати той з подружжя, на чю користь така компенсація присуджується, оскільки іншому з подружжя присуджується майно. Вимога одного з подружжя (позивача) про стягнення з іншого з подружжя (відповідача) грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, не породжує обов'язку такого відповідача попередньо вносити відповідну грошову суму на депозитний рахунок суду.

Визначення вартості відчуженого майна

Постанова ВС у справі 158/2229/16

У випадку коли при розгляді вимог про поділ спільного сумісного майна подружжя буде встановлено, що один із них здійснив його відчуження чи використав його на свій розсуд проти волі іншого з подружжя і не в інтересах сім'ї чи не на її потреби або приховав його, таке майно або його вартість враховується при поділі.

За змістом наведених норм, факт використання коштів отриманих від продажу спільного майна в інтересах сім'ї повинен доводити той із подружжя, хто відчужив таке майно без згоди на це іншого подружжя.

Визначення вартості відчуженого майна

Постанова ОП КЦС у справі 127/7029/15-ц

Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі, а у разі неподільності присуджується одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними (частини перша, друга статті 71 СК України), або реалізується через виплату грошової чи іншої матеріальної компенсації вартості його частки (частина друга статті 364 Цивільного кодексу України).

Отже, вартість майна, що підлягає поділу, потрібно визначати виходячи з дійсної його вартості на час розгляду справи.

У випадку відчуження майна одним із подружжя проти волі іншого з подружжя та у зв'язку з цим – неможливості встановлення його дійсної (ринкової) вартості, визначенню підлягає ринкова вартість подібного за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!!!